

„Pretiosaquamsitsanitas morbus docet... (osveta, zdravotníctvo, knižná kultúra, osobnosti)“

Prešov, 9. – 10. september 2020

Mariana ČENTÉŠOVÁ

Prvé septembrové týždne roku 2020 sa v oblasti vedeckovýskumných aktivít Štátnej vedeckej knižnice (ŠVK) v Prešove niesli najmä v znamení prípravy a realizácie interdisciplinárnej konferencie s názvom *Pretiosaquamsitsanitas morbus docet... (osveta, zdravotníctvo, knižná kultúra, osobnosti)*. Išlo v poradí o druhú konferenciu v ŠVK v roku 2020, pričom výber témy konferencie bol motivovaný pripomenutím si 250. výročia úmrtia významného prešovského rodáka a lekára Jána Adama Raymana (1692 – 1770).

Na dvojdnovom rokovaní odznelo 20 referátov venovaných tematickým okruhom konferencie, pričom pestrosť pramennej bázy príspevkov bola determinovaná odborným a profesijným zameraním ich autorov.

Úvodné slovo konferencie patrilo riaditeľke ŠVK Mgr. Valérii Závadskej, ktorá účastníkov privítala a zároveň otvorila prvý deň rokovania. Do prvého bloku boli zaradené štyri referáty prezentujúce historické tlače a osobnosti z obdobia 16. a 17. storočia. Mgr. Jana Cabadajová poukázala v príspevku s názvom *Dioscorides a jeho odkaz v dielach 15. a 16. storočia* na odraz prác Dioscorida, otca farmakológie, v herbároch 15. a 16. storočia zachovaných v Slovenskej národnej knižnici. Príručiek venovaných ochrane a prevencii pred nákazlivými chorobami sa ako spoluautori venovali knihovníci Mgr. Mária Pitáková, PhD. a Mgr. Tomáš Tomo v referáte „*Morové príručky v germanikách 16. storočia v tlačiach Lyceálnej knižnice v Kežmarku*“. O jazykovú stránku tlače s protimorovou tematikou *Amuletum* prešovského lekára Jána Webera sa zaujímal jazykovedec doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., v referáte s názvom *Príspevok k charakteristike osobnosti Jána Webera, významného prešovského lekára a lekárniky v 17. storočí*. Napokon prvý blok konferencie uzavrel Mgr. et Mgr. Svorad Zavorský, PhD., príspevkom *Medicína v systéme vied u Martina Sentiavániho-Svoťojánskeho (1633 – 1705)*, pričom autor vychádzal zo svojho systematického dlhoročného štúdia Sentiavániho diela *Miscellanea*, pričom sa venuje aj prekladu jeho častí do slovenčiny.

V druhom a treťom bloku odznelo sedem príspevkov. Referáty už boli venované nielen osobnostiam medicíny, ale spojitom príspevkov bol aj dôraz na prezentáciu pestrej pramennej bázy k skúmaniu dobových štandardov zdravotnej starostlivosti a prevencie najmä v období 19. a začiatku 20. storočia. Choroby sa však vždy prejavujú aj v psychike ľudí, pričom tento rozmer je badateľný aj v dobovej tlači a tvorbe. Táto súvislosť bola predmetom prvého referátu s názvom *Františkán Edmund Pascha – súvislosti podlomeného zdravia a chorálovej pašiovej tvorby muzikologičky Mgr. Renáty Kočišovej, PhD.* Osobnosť lekára slovenského pôvodu a jeho spis o prejavoch, prevencii a liečení týfusu predstavila retrospektívna bibliografka Mgr. Gabriela Oľšavská v referáte *Lekár Eduard Samuel Bartsch a jeho dielo*. Osvetovým a zdravotným príručiek zachovaných vo fonde ŠVK sa venovala historička doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD., v príspevku *Menssana in corpore sano (zdravotnícko-osvetové práce, prí-*

ručky a herbáre), ktorá poukázala na úroveň starostlivosti o zdravie i rôzne kuriozity v tejto oblasti v priebehu stáročí. Modlitby za prinavrátanie zdravia či odvrátenie ochorení sú taktiež dokladom spôsobov udržania si dobrého zdravia v myslení ľudí v minulosti. Písomné pramene tohto charakteru v modlitebných knižkách zachovaných vo fonde ŠVK, ako i niektoré patrocíniá chorých predstavila retrospektívna bibliografka Mgr. Lucia Němcová, PhD., (*V čase moru a rozličných nákazlivých nemocí... ochráň nás, Pane!*). O prameňoch literárnej povahy (čítanky, básničky) osvietenského obdobia na Slovensku referovala literárna vedkyňa PaedDr. Martina Petříková, PhD., (*Zdravie a starostlivosť o človeka ako téma literatúry pre deti a mládež v predumeleckom období*). Regionálnu osobnosť, zberateľa Jozefa Kolarčíka-Fintického, a jeho herbár zachovaný v Krajskom múzeu (KM) v Prešove predstavila etnografka Mgr. Zuzana Andrejová, PhD., (*Herbarium. Zbierka liečivých rastlín z územia bývalej župy Šarišskej*). Prvý deň rokovania napokon uzavrel retrospektívny bibliograf Mgr. Šimon Kačmár prezentáciou a klasifikáciou dobovej reklamy – inzerátov na prípravky na zdravotné ťažkosti rôzneho druhu, ale aj reklamy na lekárne a lekárnikov zachované v kalendároch prevažne z druhej polovice 20. storočia z fondu ŠVK (*Reklama na zdravie (v dobovej tlači)*).

Po prvom dni rokovania bola pre účastníkov konferencie pripravená exkurzia po historickom jadre mesta Prešov s názvom *Prešovské lekárne a ich lekárnici*, ktorú lektorovala Mgr. Andrea Sivaničová. Jej súčasťou bola aj prehliadka expozície historickej lekárne v KM v Prešove, prítomných sprevádzal Mgr. Erik Ondria, PhD.

Príspevky druhého dňa konferencie boli rozdelené do dvoch blokov, pričom dominovali historické témy, v ktorých sa prezentovali predovšetkým archívne dokumenty úradnej povahy.

V prvom bloku odzneli tri referáty rámcované druhou polovicou 17. a koncom 18. storočia. Archivárka Mgr. Zuzana Dzivá prezentovala poznatky k dejinám mestského špitála v Prešove na základe výskumu meštianskych testamentov (*Prešovské meštianske testamenty ako prameň k dejinám mestského špitála v Prešove v 2. polovici 17. storočia*), historik PhDr. Vavrínek Žeňuch predstavil nové poznatky vyplývajúce zo systematického výskumu k cirkevným dejinám Užskej župy v 18. storočí (*Vzťah rekatolizácie a epidémie alebo ako mor prerušil rekatolizáciu (na príklade Užskej stolice)*), všestranné úradné opatrenia na zamedzenie šírenia moru v rokoch 1738 – 1740 boli predmetom príspevku archivára Mgr. Luboša Janáčka (*Opatrenia ústredných zdravotníckych orgánov v rámci protimorovej prevencie v Uhorsku počas rokov 1738 – 1740*). Následne so svojím referátom vystúpila archivárka Mgr. Mária Kaletová, ktorá predstavila historický prameň – účty za liečivá z Červeného kláštora a poukázala aj na možnosť rekonštrukcie cien niektorých medikamentov (*Účty za liečivá z Červeného kláštora*).

Posledný blok konferencie obsahoval štyri referáty. Demografické následky morovej epidémie v Šariši na základe súpisov usadlostí prezentoval vysokoškolský pedagóg a historik doc. Mgr. Ján Adam, PhD., (*Následky morovej epidémie v Šariši r. 1739 – 1740*). Inému druhu historického prameňa – matrikám zomrelých sa venovala retrospektívna bibliografka Mgr. Mariana Čentéšová, PhD., pričom prezentovala v matrikách uvádzané druhy chorôb ako dôvody úmrtí v šarišskej farnosti Terňa (*Choroby a ich vplyv na úmrtnosť vo farnosti Terňa v druhej polovici 19. storočia vo svetle cirkevných a štátnych matrik*). Dejiny mesta Prešov boli predmetom dvoch

posledných príspevkov. Historik PhDr. Peter Kovaľ, PhD., opísal úroveň hygieny, ako i opatrenia na ich zlepšenie na základe smerníc mesta v medzivojnovom období v príspevku s názvom *Čistota a hygiena – základ pre zdravé mesto! Smernice mesta Prešov na udržiavanie poriadku v meste v 20. a 30. rokoch 20. storočia* a posledný referát historika Mgr. Erika Ondriu, PhD., s názvom *K pôsobeniu a činnosti odboru Dobrovoľných sestier Československého Červeného kríža v Prešove do konca druhej svetovej vojny* bol venovaný dejinám tohto odboru na základe historických prameňov a bohatej fotografickej dokumentácie, ktoré sa zachovali v KM v Prešove.

Po každom bloku konferencie nasledovala konštruktívna diskusia. Usporiadatelia i účastníci konferencie sa zhodli na aktuálnosti témy, pričom z viacerých referátov vyplynulo, že prevencia či riešenie dôsledkov epidémií sa riadili podobnými pravidlami ako i v dnešnej dobe. Vzhľadom na menej rozvinuté zdravotníctvo i obmedzené penzum vedeckých poznatkov v minulosti sa ľudia viac uchýľovali k duchovnej pomoci a viac dôverovali prírodnej medicíne ako v súčasnosti. Prínosom konferencie je aj interdisciplinarita metodologických prístupov k uchopeniu témy z pohľadu historickej vedy, pomocných vied historických, retrospektívnej bibliografie, etnografie, jazykovedy, literárnej vedy či muzeológie. Z dôvodu nepriaznivej epidemiologickej situácie sa konferencie nemohlo zúčastniť viacero prihlásených referujúcich, veríme však, že pripravovaný zborník príspevkov bude príležitosťou, aby sa verejnosť oboznámila s týmito zaujímavými témami.